

Meta-analysis of studies on the relationship between social capital and political participation in Iran in the years 1385-1397

Mohsen Niazi(ph.D)¹, Seyed Saeed Hosseinizadeh², Ayub Sakhaei³,
Sahar Naghipoor Eivaki⁴

Abstract

The main issue of this study is to investigate the relationship between social capital and political participation in studies conducted in Iranian society. Social capital is the position and relationships in groups and social networks, and political participation is one of the examples of the presence of people in determining their own destiny. In recent years, due to the many researches that have been done in the field of the relationship between social capital and political participation, in order to analyze and combine the results of studies conducted by meta-analysis on the relationship between social capital and political participation Has been used, and by reviewing the researches that have been done between 1385 and 1397. A total of 14 studies were entered into CMA software. Findings showed that the relationship between social and political participation was very high and the ratios were significant at the level of 99 percent confidence. Also, the average size of the effect of social capital (random combined effects) on political participation in the studies under study is equal to 0.446. Since the estimated size is in the range of confidence, it can be acknowledged that social capital at a high level could affect political participation. The effect size of the work was significant in both academic and non-academic communities and in the non-academic group had a more than political participation to the academic group.

Keywords: *Social capital, Political participation, Academic group, Non-academic, Meta-analysis.*

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

---

¹ - Professor, Department of Social Sciences, University of Kashan, Kashan, Iran. (Niazim@kashanu.ac.ir)

²- Graduated. of sociology , Department of social science, Kashan university- hoseynizadeh69@ut.ac.ir

³- Graduated of sociology , Department of social science, Kashan university, sakhaei84@yahoo.com

⁴- Correspondent Author: Ph.D. Student, Department of Social Sciences, University of Kashan, Kashan, Iran. (Sahar.naghipoor@Gmail.com)

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فرا تحلیل مطالعات رابطه سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی در ایران در سال‌های 1385-1397

دکتر محسن نیازی*، سیدسعید حسینی‌زاده آرانی**، ایوب سخایی*** و سحر

نقی پور ایوکی****

تاریخ دریافت: 1400/06/23

تاریخ پذیرش: 1400/11/25

چکیده

مسئله اصلی این مطالعه بررسی رابطه سرمایه‌های اجتماعی و مشارکت سیاسی در مطالعات انجام شده در جامعه ایران است. سرمایه‌های اجتماعی موقعیت و روابط موجود در گروه‌بندی‌ها و شبکه‌های اجتماعی است و مشارکت سیاسی یکی از مصادیق حضور مردم در تعیین سرنوشت خود است. در سال‌های اخیر به علت پژوهش‌های زیادی که در زمینه‌ی ارتباط بین سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی انجام گرفته است، به منظور تحلیل و ترکیب نتایج مطالعات صورت گرفته از روش فراتحلیل پیرامون ارتباط بین سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی استفاده شده است، و با بررسی پژوهش‌هایی که در بین سال‌های 1385 تا 1397 انجام شده است. در مجموع 14 مطالعه مورد بررسی وارد نرم‌افزار CMA شد. یافته‌ها نشان داد رابطه سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی با اطمینان بسیار بالا معنادار بوده و اثرات مثبت و تصادفی در سطح اطمینان 99 درصد معنی‌دار بوده است. همچنین میانگین اندازه اثر سرمایه اجتماعی (اثرات ترکیبی تصادفی) بر مشارکت سیاسی در مطالعات مورد پژوهش معادل 0/446 است. از آنجا که اندازه برآورد شده در محدوده اطمینان است، می‌توان اذعان داشت که سرمایه اجتماعی در سطح بالایی توانست بر مشارکت سیاسی مؤثر باشد. اندازه اثر در بین جامعه دانشگاهی و غیردانشگاهی معنی‌دار بوده و سرمایه اجتماعی در گروه غیردانشگاهی تأثیر بیشتری بر مشارکت سیاسی آنها نسبت به گروه دانشگاهی داشت.

کلیدواژه‌ها: سرمایه اجتماعی، مشارکت سیاسی، گروه دانشگاهی، غیردانشگاهی، فراتحلیل.

* Niazim@kashanu.ac.ir

استاد، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی و حقوق، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.

** دانش‌آموخته دکتری جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی و حقوق، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.

hoseynizadeh69@ut.ac.ir

*** دانش‌آموخته دکتری جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی و حقوق، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران. sakhaei84@yahoo.com

**** نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایران، دانشکده علوم انسانی و حقوق، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.

Sahar.naghipoor@gmail.com

مقدمه

مشارکت سیاسی^۱ یکی از شاخص‌های توسعه‌ی اجتماعی و سیاسی در کشورها به شمار می‌رود و از جمله متغیرهای اثرگذار بر توسعه‌ی و مشارکت سیاسی، عامل سرمایه‌ی اجتماعی^۲ است که در چند سال اخیر توجه سیاست‌گذاران و جامعه‌شناسان را به خود متوجه ساخته است، بنابراین درک و شناخت از سرمایه‌ی اجتماعی در جهت تعیین و میزان رابطه‌ی آن با توسعه‌ی سیاسی اهمیت و ضرورت می‌یابد که در مقالات و پژوهش‌ها به آن پرداخته شده است و توجه به تحقیقاتی که در این زمینه صورت گرفته، می‌تواند عاملی برای توسعه و پیشرفت کشور گردد و توجه محافل به سرمایه‌ی اجتماعی به علت رابطه‌ی تنگاتنگ آن با مشارکت سیاسی امری ضروری است و از عوامل توسعه‌ی سیاسی - اجتماعی کشور است.

پوتنام^۳ در کتاب دموکراسی و سنتهای مدنی در ایتالای مدرن (1993)، که با همکاری رابرت لئوناردی و رافائلا نانتی نوشت و در آن به موضوع سیاست محلی در ایتالای معاصر پرداخت، نشان داد که در یک فرهنگ مدنی، فرد تنها به فکر خود و منافع کوتاه‌مدت خود نیست، بلکه بر اساس الگوی انتخاب عقلانی، نفع شخصی‌اش را در همکاری با دیگران و عمل جمعی می‌داند (حبیب - پورگنجابی و موسوی خورشیدی، 1395: 364-365).

افزایش میزان مشارکت سیاسی افراد در طبقات اجتماعی مختلف هر جامعه‌ای یکی از سنجه‌های مهم گذار به سوی دموکراسی محسوب شده و اصولاً نقش موثری در سلامت سیاسی جامعه ایفا می‌کند. افزایش مشارکت سیاسی در جامعه می‌تواند در ایجاد تعادل و هماهنگی لازم نقش بسیار مثبتی را ایفا کند؛ اما کاهش مشارکت سیاسی یک یا چند طبقه اجتماعی مختلف در جامعه به معنای ایجاد جدایی و انفصال بیشتر مردم و نظام سیاسی است (نصیری و همکاران، 1398: 46).

امروزه مشارکت سیاسی از دید دانشمندان علوم اجتماعی و سیاسی فرایندی است که در شبکه متغیری از روابط اجتماعی واقع شده و این روابط اجتماعی می‌توانند رابطه بازیگران را با منابع و فرصت‌ها، محدود یا تسهیل کنند. منظور از شبکه، مجموعه‌ای از افراد است که از طریق روابط خاصی با یکدیگر در ارتباط هستند (امام‌جمعه‌زاده و همکاران، 1391: 9).

1. Political Participation
2. Social Capital
3. Putnam

از نظر پوتنام، شبکه‌های مشارکت مدنی، یکی از اجزای ضروری سرمایه‌ی اجتماعی هستند و هر چه این شبکه‌ها متراکم‌تر باشند، احتمال همکاری شهروندان در جهت منافع متقابل بیشتر است و در زبان نظریه‌ی بازی‌ها، تکرار پیوند درونی بازها را افزایش می‌دهد، ارتباطات را تسهیل می‌کند و تجسم موفقیت پیشینیان در همکاری است که می‌تواند به‌عنوان چارچوب فرهنگی شفاف برای همکاری آینده عمل نماید. البته شبکه‌های مشارکت مدنی مورد نظر پوتنام، شامل شبکه‌های افقی است تا عمودی (حیب‌پورگنابی و موسوی‌خورشیدی، 1395:366). سرمایه اجتماعی از دیدگاه پوتنام ویژگی‌هایی از سازمان اجتماعی چون اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها است که می‌تواند کارآیی جامعه را از طریق تسهیل کنش‌های تعاونی بهبود دهند (امیرمظاهری و فخاریان، 1395:8) و زیربنای توسعه فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی هر جامعه سرمایه اجتماعی است و اگر به آن توجه شود می‌تواند توسعه و ثبات یک جامعه را تضمین کند (بیات و همکاران، 1399:136) و به پیوندها و ارتباط‌های میان اعضای یک شبکه به‌عنوان منبعی با ارزش اشاره دارد که با خلق هنجارها و اعتماد متقابل موجب تحقق اهداف اعضا و جامعه می‌شود (امام‌جمعه‌زاده و همکاران، 1391:9)، و معمولاً سرمایه اجتماعی هم از طریق نهادهای اصلی و پایدار (مثل خانواده و مذهب) و هم از طریق نهادهای نوین (مثل سازمان‌های دولتی، آموزشی و رسانه‌ای) تقویت می‌شود (مرشدی‌اصطهباناتی و همکاران، 1398:144). تقویت و ارتقا مردم‌سالاری و بالابردن فرهنگ سیاسی و نگرش‌های مدنی مردم و حضور آن‌ها در عرصه‌های مختلف اجتماعی برای کسب و حفظ سرمایه اجتماعی است (هاشم‌زهی و اصغری، 1398:143).

با توجه به موارد ذکر شده، محقق به دنبال این است که در راستای مباحث مطروحه و بررسی‌های انجام گرفته پیرامون دو مقوله سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی، به این سوال مقاله که فرا تحلیل پژوهش‌های ارتباط میان سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی در ایران در سال‌های 1397-1385 چگونه است، دست یابد.

ادبیات نظری

در این بخش، ابتدا مفاهیم سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی به‌عنوان متغیرهای مستقل و وابسته مطالعه تعریف شد و پس از آن، رابطه بین دو متغیر فوق در اندیشه صاحب‌نظران بحث شد.

1- سرمایه اجتماعی

یکی از عوامل مهم و موثر بر مشارکت سیاسی، سرمایه اجتماعی شهروندان است. سرمایه اجتماعی اصطلاحی است که کاربرد آن هر روز در حال افزایش است، لیکن این مفهوم دارای چهارچوب و تعریف مشخصی نیست (زهو¹، 2002: 50). علت اصلی تکثر تعاریف سرمایه اجتماعی ناشی از این امر است که ماهیت این مفهوم به گونه‌ای است که در هر بستر اجتماعی و فرهنگی به شکلی خاص درمی‌آید و دیگر اینکه، مفهوم‌بندی و عملیاتی کردن سرمایه اجتماعی بسیار پیچیده و مشکل است. به همین دلیل توافقی در مورد تعریف سرمایه اجتماعی وجود ندارد، و تعاریف خاص مورد تایید هر پژوهشگری به ذهنیت و سطح کار پژوهشی او بستگی دارد. در مجموع، اندیشمندان و صاحب‌نظران مختلفی سرمایه اجتماعی را مورد بحث قرار دادند و تعاریف مختلفی ارائه کردند (بورديو²، 1986؛ پورت³، 1998؛ کلمن⁴، 1990؛ فوکویاما⁵، 1995؛ پوتنام⁶، 1995؛ لوری⁷، 1992؛ وولکاک⁷، 1998).

جدول 1: تعریف سرمایه اجتماعی از منظر صاحب‌نظران اجتماعی (امام- جمعه‌زاده و همکاران، 1391: 34-7)

اندیشمندان	تعاریف سرمایه اجتماعی
بورديو	حاصل جمع منابع اجتماعی‌ای که تحت شرایط معینی قابل تغییر است.
پورت	توانایی بازیگران برای تأمین منافع توسط عضویت در شبکه‌های اجتماعی
کلمن	سرمایه اجتماعی توسط کارویژه‌هایش تعریف می‌شود. این مفهوم عنصری مجرد نیست، بلکه از عناصر متعددی تشکیل می‌شود که دارای دو ویژگی مهم است؛ 1) شامل برخی جنبه‌های ساختار اجتماعی است؛ 2) به رفتارهای افرادی که در درون این ساختارها قرار دارند، جهت می‌دهند.

1. Zehu
2. Bourdieu
3. Portes
4. Coleman
5. Fukuyama
6. Loury
7. Woolcock

فوکویاما	توانایی افراد برای همکاری با یکدیگر در درون گروه‌ها و سازمان‌ها به- منظور رسیدن به اهداف مشترک.
پوتنام	ویژگی‌هایی که همکاری افراد برای رسیدن به منافع متقابل را تسهیل می- بخشد.
یوری	مجموعه‌ای از منابع که در سازمان‌های اجتماعی به صورت ذاتی وجود دارد و در جامعه‌پذیری افراد و رشد شناختی- اجتماعی موثر است.
وولکات	اطلاعات، اعتماد و هنجارهای متقابلی که در روابط اجتماعی انسان‌ها ماندگار است.

بخش عمده‌ای از پژوهش‌های صورت گرفته در این زمینه نشان می‌دهد نوعی همبستگی مثبت میان این دو پدیده وجود دارد (تئورل^۱، 2003: 26). بنا بر تعبیر پیر بوردیو، سرمایه، به هر نوع قابلیت، مهارت و توانایی اطلاق می‌شود که فرد می‌تواند در جامعه به صورت انتسابی و یا اکتسابی به آن دست یافته و در روابطش با سایر گروه‌ها و افراد در پیشبرد موقعیت خویش بهره‌مند شود (ترنر^۲، 2003: 495) پژوهش‌ها نشان دادند که ماهیت و نقش سرمایه اجتماعی در انتقال فناوری، فرهنگ و در حمایت از فرایندهای موثر برای تجاری‌سازی تحقیقات علمی بهتر درک شده است (زگورزیک^۳، 2019: 132). سرمایه اجتماعی نه تنها اشاره به حمایت اجتماعی دارد، بلکه شامل شبکه‌های اجتماعی کمیتی و کیفیتی نیز می‌شود که در آن‌ها افراد می‌توانند در موقعیت‌های مسئله‌ساز بسیج شوند (بائو^۴، 2019، کائو و همکاران^۵ 2015؛ به نقل از بایی^۶ 2020: 127).

به عقیده اسلانر^۵، سرمایه‌ی اجتماعی به جای توجه به منافع فرد به تعهدات افراد نسبت به دیگران و دیگرخواهی توجه دارد، به طوری که حیطة‌ی وسیعی درباره ارزش‌ها، روابط اجتماعی و تعهدات مدنی را بوجود می‌آورد. این ارزش‌ها و روابط اجتماعی مشکلات کنش جمعی مردم را حل می‌کنند و به آنها امکان می‌دهند که از منافع فردی در راستای خیر عمومی صرف نظر کنند (تسای^۶، 2002: 925-939).

1. Teorell
2. Turner
3. Grzegorzcyk
4. Bae
5. Eslaner
6. Tsai

2- مشارکت سیاسی

مشارکت سیاسی یکی از شاخص‌های توسعه سیاسی کشورهاست که دموکراسی آن به مشارکت قابل توجهی از توده‌ها نیاز دارد (کروتز¹، 2018: 224). از واژه متغیر وابسته مشارکت سیاسی تعاریفی گوناگونی به عمل آمده است. مشارکت سیاسی به لحاظ گستردگی دامنه عدم توافق بر سر یک تعریف جامع بوده و بیانگر عدم اجماع در شاخص‌ها و مؤلفه‌های این پدیده است. مشارکت سیاسی درگیر شدن فرد در سطوح مختلف فعالیت در نظام سیاسی از عدم درگیری تا داشتن مقام رسمی سیاسی است (راش²، 1399). مشارکت سیاسی فرآیندی است که طی آن قدرت سیاسی میان افراد و گروه‌های جامعه به گونه‌ای توزیع می‌شود که تمامی شهروندان و گروه‌های فعال و خواهان مشارکت سیاسی از اظهارنظر و اعتراض، انتقاد، ارزیابی، سیاست‌گذاری، تصمیم‌گیری و حق انتخاب کردن برای سنجش متغیر مشارکت بهره‌مند می‌شوند (لعل‌علیزاده، 1393).

از دیدگاه برکلی³، مشارکت حقیقی انسانی است که به لحاظ ارزشی به آزاد سازی و اعتماد به خویشتن انسان و از لحاظ ابزاری به بسیج و نقش‌آفرینی توده‌های انسانی در فرایندهای علمی حیات اجتماعی منجر می‌شود. مشارکت بخش جوهری و اساس رشد انسان است و آن توسعه خوداعتمادی، ابتکار، سربلندی، مسوولیت‌پذیری و تعاون اجتماعی است. بدون چنین تحولی در درون مردم هرگونه تلاش برای نابودی فقر و عقب ماندگی اگر غیرممکن نباشد دست کم با مشکلات عدیده‌ای مواجه خواهد شد (برکلی، 1996: 65).

مشارکت سیاسی یکی از مصادیق حضور مردم در تعیین سرنوشت خود است. بنابراین با گسترش هر چه بیشتر دموکراسی در جهان توجه به ابعاد مختلف دخالت مردم در صحنه‌ی سیاسی هر کشور پررنگ‌تر می‌شود. تمایل هر فرد به درگیر شدن در سطوح مختلف فعالیت در نظام سیاسی به عنوان یکی از جنبه‌های مهم رفتار سیاسی⁴ محسوب می‌شود (راش، 1399: 123).

به‌طور کلی مشارکت سیاسی پدیده‌ای پیچیده و دارای ابعاد متعددی است که ارتباط میان جامعه مدنی و جامعه سیاسی را عملی می‌سازد. به‌طور کلی، شرکت در فرآیندهای سیاسی که به

---

1. Krutz
2. Rash
3. Burkely
4. Political behavior

گزینش رهبران سیاسی می‌انجامد و سیاست عمومی را تعیین می‌کند و یا بر آن اثر می‌گذارد، مشارکت سیاسی نامیده می‌شود (ابراکرامی و دیگران، 1370: 286). به بیانی دیگر، فعالیت اجتماعی داوطلبانه‌ی افراد یک جامعه که در آن افراد احساس می‌کنند به‌طور مستقیم و یا غیرمستقیم در سیاست‌گذاری‌های عمومی و انتخاب رهبران مشارکت دارند مشارکت سیاسی قلمداد می‌شود (مک کلاسیکی^۱، 1968: 249). بنابراین، مشارکت سیاسی، اولاً "یک کنش اجتماعی^۲ است، ثانیاً" به شکلی داوطلبانه اعمال می‌گردد. همچنین، با موقعیت اجتماعی افراد ارتباط نزدیک دارد (موحد، 1382: 6). کسانی که با آگاهی و در معرض رسانه‌هایی مانند رایو و اخبار هستند، علاقه و مشارکت بیشتری نسبت به سیاست دارند (کروتز، 2018).

3- رویکردهای نظری

سرمایه اجتماعی از نظر بورديو جمع منابع بالقوه یا واقعی است که حاصل شبکه‌های بادوام از روابط کمابیش نهادینه شده آشنایی، شناخت متقابل با عضویت در گروه است. شبکه‌ای که هر یک از اعضای خود را از پشتیبانی سرمایه اجتماعی برخوردار کرده و آنان را مستحق اعتبار می‌کند. این روابط فقط ممکن است در حالت عملی در مبادلات مادی یا نمادینی که آنان را در حفظ آن روابط کمک می‌کند، وجود داشته است (بورديو، 1986: 249). بورديو سرمایه را به چهار نوع اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نمادین تقسیم می‌کند. از آن جاییکه گروه‌های مختلف اجتماعی، نژادی و جنسیتی در موقعیت‌های ساختاری و شبکه‌های اجتماعی متفاوت قرار دارند، از نظر بهره‌مندی از سرمایه اجتماعی متفاوت هستند. به‌عنوان مثال زنان و اقلیت‌ها یک موقعیت نابرابر در سرمایه اجتماعی قرار دارند و فرصت‌های کمتری در اختیار آنان قرار می‌گیرد که در زندگی اجتماعی آن استفاده می‌کنند و در بهره‌گیری از منابع و تحرک شغلی خود موفق شوند (لین^۳، 2001: 95). سرمایه اجتماعی از درون رابطه‌ی متقابل اجتماعی به وجود می‌آید و بدون حضور دیگران امکان وجود ندارد. در واقع این سرمایه جزئی از ساختار رابطه است. بهبود عملکرد موجب پدید آمدن حسن نیت و اعتماد متقابل می‌شود و سرمایه اجتماعی در یک رابطه فرصت‌هایی را برای همگرایی ذهنی و انسجام را تقویت می‌کند. بنابراین رشد سرمایه اجتماعی کنشگران، توانمندی

1. McClosky
2. Social action
3. Lin

فردی آنها را ارتقاء می‌بخشد و احتمال موفقیت آنها را افزایش می‌دهد. ضعف سرمایه‌ی اجتماعی نیز هزینه‌ای بر کنش‌ها تحمیل می‌کند، که مانع آن می‌شود، و یا کنش‌های موجود را با مشکل روبرو می‌سازد (پوتنام، 1993 و 2000). در واقع، عمل متقابل به‌عنوان سنگ بنای سرمایه‌ی اجتماعی، آن را مفصل و رابط اصلی روابط اجتماعی و سیاسی معرفی می‌کند (معینی، 1381: 4).

اولین بار رابرت پوتنام، سرمایه اجتماعی را به تعاملات مدنی¹ و مشارکت سیاسی ارتباط داد. او تصریح کرد که یک رابطه قوی بین وجود انجمن‌های داوطلبانه² و کیفیت زندگی³ در جوامع وجود دارد. او استدلال کرد شرکت در انجمن‌های داوطلبانه، به توانمندی جمعی منجر می‌شود. این منافع فردی و جمعی نتیجه مستقیم سرمایه اجتماعی است. وی سرمایه اجتماعی را به عنوان شبکه‌های اجتماعی⁴ و هنجارهای روابط متقابل و قابلیت اعتماد تعریف کرد (پوتنام، 1993: 19). وی معتقد است جوامعی که دارای سطح بالایی از سرمایه اجتماعی هستند، ساختارهای سیاسی مؤثرتر و نخبگان سیاسی پاسخگوتری دارند. او همچنین نشان داد که ساکنان جوامع با سرمایه اجتماعی بالا در سطوح بالاتری از مشارکت سیاسی عمل می‌کنند. بر اساس دیدگاه‌های پوتنام، افرادی که اعتماد شهروندان را به خود جلب می‌کنند احتمالاً⁴ بیشتر به موسسات خیریه کمک می‌کنند، در سیاست و سازمان‌های اجتماعی فعال‌ترند، بیشتر به تعهدات مالیانی خود عمل می‌کنند، تحمل بیشتری در مقابل نظرات اقلیت دارند و فضایل مدنی را بهتر نمایش می‌دهند (پوتنام، 2000: 137). در مجموع، پوتنام مشارکت افراد در اجتماع را ناشی از میزان سرمایه‌ی اجتماعی آنان می‌داند. وی سرمایه‌ی اجتماعی را شامل سه بخش می‌داند که عبارت‌اند از:

الف- شبکه‌ها: یعنی روابط اجتماعی و میزان تعامل آنها با همدیگر،

ب- همیاری: رابطه تبادلی بین افراد مبنی بر اینکه سودی که اکنون اعطا شده در آینده بازپرداخت شود،

پ- اعتماد: حاصل پیش‌بینی‌پذیری رفتارهای دیگران است. وی معتقد است این شاخص‌ها باعث گسترش شبکه‌های اجتماعی شده و منجر به مشارکت مدنی می‌شوند (توسلی، 1384: 15).

1. Civil interactions
2. Voluntary Association
3. Life quality
4. Social nexus

وربا¹ و همکارانش به این نکته اشاره دارند که شرکت در انجمن‌های داوطلبانه غیر سیاسی به سه روش مشارکت سیاسی را تسهیل می‌کنند. اولاً، شرکت در انجمن‌های داوطلبانه غیر سیاسی فرصت‌هایی را برای مردم به منظور توسعه مهارت‌های سازمانی و ارتباطات مرتبط سیاسی فراهم می‌کند. دوم اینکه، شرکت در انجمن‌های غیر سیاسی داوطلبانه، مردم را در معرض پیام‌های سیاسی و بحث‌های سیاسی که به مشارکت سیاسی منجر می‌شود، می‌گذارد. سوم اینکه، انجمن‌های داوطلبانه غیر سیاسی به عنوان عاملی برای جذب در بسیج سیاسی نقش مهمی ایفا می‌کنند (وربا، 1993: 457).

در این میان، سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی زنان عنوان مطالعه‌ای است که لوندز² انجام داده است. وی مفهوم سرمایه‌ی اجتماعی را در تبیین تفاوت‌ها در الگوهای مشارکت سیاسی در میان زنان و مردان در نظر گرفته و درصدد است ثابت کند که سرمایه‌ی اجتماعی می‌تواند بر تبیین تفاوت‌ها در الگوهای درگیری (مشغله‌های) سیاسی زنان و مردان کمک کند. یکی از نتایج این بررسی این است که زنان مثل مردان از سرمایه‌ی اجتماعی بالایی برخوردارند، اما احتمال کمتری وجود دارد که آنان سرمایه‌ی اجتماعی را در فعالیت‌های رسمی به کار گیرند. سرمایه‌ی اجتماعی زنان به شدت به وسیله‌ی شبکه‌های خاص همسایگی احاطه شده است و هم‌چنین احتمال بیشتری وجود دارد که زنان نسبت به مردان، سرمایه‌ی اجتماعی را به عنوان منبعی برای ایجاد توازن میان خانه و کار و حفظ سلامت، آسایش و رفاه خود و خانواده به کار ببرند. در این بررسی رابطه‌ی علی روشن و قابل فهم میان سرمایه اجتماعی و درگیری (مشغله‌های) سیاسی وجود نداشت (لوندز 2004: 6). در این ارتباط لین درک بهتر عوامل سرمایه اجتماعی مرتبط با مشارکت سیاسی زنان را بیان می‌کند. از جمله می‌توان به بررسی روابط متقابل میان قدرت دولتی و نیمی از جمعیت کشور تحت عنوان زنان کمک کند، زیرا ممکن است زنان در مقابل ساختار قدرت دچار انفعال سیاسی شوند یا به اعتراض بپردازند و یا در آن شرکت و اعمال نفوذ کنند (لین، 2001).

لوین³ نشان می‌دهد که شبکه‌های اجتماعی چه قوی و چه ضعیف دارای اثر مستقیمی بر انتخابات و وابستگی‌های حزبی و دیدگاه‌ها در مورد مسایل مهم سیاسی و کنترل متغیرهای نگرشی

1. Verba
2. Lowndes
3. Levine

در سطح فردی است (لوین، 2005: 151-132).

توکویل¹ نیز به بررسی دلایل مشارکت اجتماعی پرداخته و معتقد است که سرمایه اجتماعی و مشارکت تاثیر متقابل دارند، مشارکت عمومی فرد را از انزوا خارج ساخته و به سوی منافع همگانی می کشاند که این امر موجب ارتقای سرمایه اجتماعی می شود. از طرف دیگر سرمایه اجتماعی نیز مشارکت را تحت تاثیر قرار می دهد (غفاری، 1385: 46). کالمن² معتقد است سرمایه اجتماعی منجر به تسهیل روابط اجتماعی می شود و دستیابی به اهداف را آسان تر کرده و مشارکت اجتماعی افراد را در ساخت اجتماعی میسر می کند (خوش فر، 1378: 262). بورديو سرمایه اجتماعی را بر مشارکت مؤثر دانسته و در کنار آن سرمایه فرهنگی را نیز در مشارکت اجتماعی مؤثر می داند. از نظر وی میزان سرمایه های فرهنگی و اجتماعی می تواند مشارکت اجتماعی را تحت تاثیر قرار دهد. از نظر بورديو، عضویت در شبکه های اجتماعی مختلف مانند: عضویت در انجمن های داوطلبانه، اتحادیه های تجاری، احزاب سیاسی اجتماعی و انجمن ها به عنوان عضویت در جامعه تلقی می شود و بیانگر حجم شبکه های ارتباطی افراد و نشان دهنده میزان سرمایه اجتماعی آنان می باشد (سیسانتین، 1384: 3).

4- پیشنهادی تحقیق

در ادامه به خلاصه ای از تحقیقات مورد هدف فراتحلیل که در یافته های تحقیق مقاله حاضر موضوعیت دارد، پرداخته شده است.

جدول 2. تحقیقات مورد هدف در فراتحلیل.

نام تحقیق	عنوان تحقیق	خلاصه نتایج
ستوان، 1394	بررسی سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی زنان بلوچ	اعتماد مردان طایفه به زنان بلوچ، بیشترین تأثیر و متغیر میزان عضویت در شبکه های اجتماعی، کمترین تأثیر را بر مشارکت سیاسی زنان بلوچ شهر ایرانشهر داشته است.

1. Tocqueville
2. Coleman

فرا تحلیل مطالعات رابطه سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی در ایران در سال‌های 1385-1397

<p>همبستگی‌های معنادار میان ابعاد سرمایه‌ی اجتماعی و میزان مشارکت سیاسی پاسخگویان، لزوم فراهم آوردن بستر مناسب برای زنان، جهت گسترش شبکه‌های روابط اجتماعی و تقویت پیوندهای ارتباطی در خانواده</p>	<p>بررسی رابطه میان سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی زنان</p>	<p>موحد و همکاران، 1387</p>
<p>وجود رابطه مثبت و معنادار بین سرمایه اجتماعی با مشارکت سیاسی (متعارف و غیرمتعارف)</p>	<p>بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی بین دانشجویان دانشگاه‌های تهران</p>	<p>تاجیک و جعفری، 1384</p>
<p>نشان دادن همبستگی‌های معنادار میان ابعاد سرمایه اجتماعی و میزان مشارکت سیاسی پاسخگویان</p>	<p>بررسی رابطه میان سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی در بین دانشجویان دانشگاه اصفهان</p>	<p>امام جمعه‌زاده و همکاران، 1391</p>
<p>وجود ارتباط معنادار بین سرمایه اجتماعی با مشارکت سیاسی شهروندان 18 تا 40 سال شهر مرنند، رابطه معنی‌دار بین سرمایه اجتماعی و ابعاد مشارکت سیاسی (مشارکت در رای‌گیری‌ها، فعالیت‌های انتخاباتی، تماس با سیاست‌مداران، انجام فعالیت‌های اعتراضی و عضویت در گروه-های سیاسی) در بین شهروندان 40 تا 18 سال شهر مرنند</p>	<p>بررسی رابطه میان سرمایه اجتماعی با مشارکت سیاسی شهروندان 18 تا 40 سال شهر مرنند</p>	<p>ایمانی و رسول-زاده‌اقدام، 1395</p>
<p>وجود همبستگی‌های معناداری میان ابعاد سرمایه اجتماعی و میزان مشارکت سیاسی پاسخگویان</p>	<p>بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی دانشجویان (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری)</p>	<p>عباسی اسفنجیر و اسفندیاری، 1396</p>

تأثیر مثبت و معنادار بین سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی	تأثیر سرمایه‌ی اجتماعی بر مشارکت سیاسی (جوانان 20-35 سال) کهگلویه-بویراحمدر دوره اول ریاست جمهوری روحانی	انصاری، 1396
تأثیر مستقیم و معنادار مشارکت سیاسی بر سرمایه اجتماعی و ابعاد آن (اعتماد اجتماعی، حمایت مدنی و مشارکت مدنی)	بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی (مطالعه موردی: جوانان 15 تا 29 سال استان بوشهر)	نجات و همکاران، 1393
بیشترین تأثیر را بر متغیر وابسته، متغیر اعتماد اجتماعی، کمترین تأثیر را متغیر میزان درآمد داشته است، و در مجموع متغیرهای مستقل پژوهش 14/3 درصد از واریانس متغیر وابسته را تبیین کرده است.	بررسی تأثیر ابعاد سرمایه اجتماعی (اعتماد اجتماعی، احساس بی قدرتی، وفاق اجتماعی، پیوند اجتماعی) بر مشارکت سیاسی زنان استان خوزستان (مطالعه موردی: شهر اهواز)	باقری و همکاران، 1396
اثرگذاری سرمایه‌ی اجتماعی شناختی بر فرهنگ سیاسی مشارکتی، اثرگذاری سرمایه‌ی اجتماعی شناختی بر افزایش میزان فرهنگ سیاسی مشارکتی	بررسی تأثیر سرمایه‌ی اجتماعی بر فرهنگ سیاسی مشارکتی	رهبرقاسبی و همکاران، 1395
رابطه مثبت بین مولفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی و مشارکت سیاسی شهروندان قم	رابطه بین سرمایه‌ی اجتماعی و مشارکت سیاسی شهروندان قم	حبیب‌پور و موسوی، 1395
رابطه‌ی معنادار میان سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی و میزان مشارکت زنان در سازمان‌های غیردولتی، بالارفتن سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی افراد مورد مطالعه، با بالا رفتن میزان	بررسی تأثیر سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی بر میزان مشارکت زنان در سازمان‌های غیردولت (NGOs)	فرجی و فعلی، 1389

<p>مشارکت آن‌ها در سازمان‌های غیردولتی، پایین- آمدن سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی افراد، با پایین آمدن میزان مشارکت آن‌ها در سازمان‌های غیردولتی</p>		
<p>قوی‌ترین جنبه مشارکت سیاسی، مشارکت سیاسی انتخاباتی (رأی دادن)، بیشترین تأثیر بر تغییرات میزان مشارکت سیاسی، شبکه روابط و پیوندهای اجتماعی در سطح روابط رسمی، اعتماد در سطح اعتماد بین شخصی، تعامل اجتماعی در سطح تعامل گروهی و کنش یاری‌گرانه در سطح اجتماعی (مادی و معنوی)، و مذهبی است.</p>	<p>بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی (مطالعه موردی استان گلستان)</p>	<p>پناهی و خوش- فر، 1390</p>

روش‌شناسی پژوهش

رویکرد روش‌شناختی در این پژوهش از نوع فراتحلیل است. فراتحلیل یک روش تحلیل گذشته‌نگر، کمی و تحلیلی است. فراتحلیل روشی مستند و مورد تصدیق پژوهشگران علوم انسانی است که در سال‌های اخیر مورد توجه بسیار قرار گرفته است. این روش، اطلاعاتی مدون و قابل استناد جهت برنامه‌ریزی‌هایی در سطح کلان، در اختیار محققان، تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران قرار می‌دهد (نیازی و همکاران، 1399:169).

جامعه‌ی مورد بررسی پژوهش‌های انجام شده در ایران در زمینه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی و مشارکت سیاسی از سال 1385 تا سال 1397 می‌باشد. این جامعه به‌طور دقیق‌تر شامل مقالات منتشر شده در مجلات و نشریات معتبر داخلی است. پس از غربالگری پژوهش‌های انجام شده، 14 مورد که بر اساس فرضیه‌ی رابطه سرمایه‌ی اجتماعی و مشارکت سیاسی بودند، استخراج شد. داده‌های هر یک از مطالعات، کدبندی شده و برای مرحله‌ی بعدی در نرم‌افزار CMA2 وارد شد، سپس اندازه اثر 1 محاسبه گردید. اندازه اثر؛ روش اصلی فراتحلیل مبتنی بر ترکیب نتایج است،

که معمولاً پس از تبدیل آماره‌ها به شاخص و برآورد مورد استفاده قرار می‌گیرد. هم‌چنین برای تحلیل استنباطی داده‌ها ابتدا به بررسی مفروضات فراتحلیل پرداخته شده است، به نحوی که به کمک نمودار کیفی ۱ و روش رگرسیون خطی اگر ۲ به بررسی سوگیری انتشار ۳ و با آزمون Q به بررسی ناهمگونی ۴ مطالعات پرداخته شد، سپس با توجه به ناهمگونی بین مطالعات استفاده شده از مدل اثرات تصادفی ۵ برای ترکیب نتایج و رسیدن به اندازه اثر استفاده شد، در این مدل، تغییرات پارامتر در بین مطالعات نیز در محاسبات در نظر گرفته می‌شود. بنابراین می‌توان گفت نتایج حاصل از مدل با اثرات تصادفی در شرایط ناهمگنی قابلیت تعمیم بیشتر نسبت به مدل با اثرات ثابت دارد. برای تفسیر نتایج از سیستم تفسیری کوهن ۶ بهره گرفته شده است. (نیازی و همکاران، 1396: 49).

یافته‌های تحقیق

الف: یافته‌های توصیفی

در جدول 3، خلاصه اطلاعات مربوط به مطالعات مختلف پیرامون رابطه بین سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی نمایش داده شده است.

جدول 3: خلاصه اطلاعات جمع‌آوری شده

ردیف	محقق	سال	جامعه آماری	حجم نمونه	ضرایب
1	ستوان	1394	غیردانشگاهی	400	0/404
2	موحد و همکاران	1387	غیردانشگاهی	398	0/153
3	تاجیک و جعفری	1384	دانشگاهی	380	0/342
4	امام‌جمعه‌زاده و همکاران	1391	دانشگاهی	188	0/412
5	ایمانی و رسول‌زاده‌ا قدم	1395	غیردانشگاهی	381	0/81
6	عباسی‌اسفنجیر و اسفندیاری	1396	دانشگاهی	277	0/32

1. Funnel plot
2. Eggers linear regression method
3. Publication bias
4. Q test for heterogeneity
5. Random effect model
6. Cohen

0/799	384	غیردانشگاهی	1396	انصاری	7
0/47	475	غیردانشگاهی	1393	نجات و همکاران	8
0/312	384	غیردانشگاهی	1397	باقری و همکاران	9
0/140	359	غیردانشگاهی	1395	رهبرقاضی و همکاران	10
0/488	383	غیردانشگاهی	1395	حبیب پور و موسوی	11
0/641	80	غیردانشگاهی	1389	فرجی و فعلی	12
0/203	398	غیردانشگاهی	1385	پورنعمت	13
0/317	502	غیردانشگاهی	1390	پناهی و خوش فر	14

در جدول 4، ضمن برآورد اندازه اثر تفکیکی پژوهش های برگزیده مبتنی بر یک مقیاس مشترک، اثرات ترکیبی ثابت و تصادفی کلی نیز مشخص گردیده است.

جدول 4: خلاصه اطلاعات مربوط به فرا تحلیل بر روی پژوهش های نمونه

ردیف	محقق	سال	اندازه اثر	حد پایین	حد بالا	Z-Value	P-Value
1	ستوان	1394	0/404	0/319	0/483	8/536	0/000
2	موحد و همکاران	1387	0/153	0/056	0/248	3/065	0/002
3	تاجیک و جعفری	1384	0/342	0/250	0/428	6/919	0/000
4	امام جمعه زاده و همکاران	1391	0/412	0/286	0/524	5/958	0/000
5	ایمانی و رسول زاده - اقدم	1395	0/81	0/772	0/842	21/912	0/000
6	عباسی اسفنجیر و اسفندیاری	1396	0/32	0/210	0/422	5/490	0/000
7	انصاری	1396	0/799	0/760	0/833	21/390	0/000
8	نجات و همکاران	1393	0/47	0/397	0/537	11/082	0/000
9	باقری و همکاران	1397	0/312	0/219	0/400	6/300	0/000

0/008	2/659	0/240	0/037	0/140	1395	رهبرقاضی و همکاران	10
0/000	10/399	0/561	0/408	0/488	1395	حبیب پور و موسوی	11
0/000	6/668	0/754	0/490	0/641	1389	فرجی و فعلی	12
0/000	4/091	0/295	0/107	0/203	1385	پورنعمت	13
0/000	7/334	0/394	0/236	0/317	1390	پناهی و خوش فر	14
0/000	32/715	0/457	0/411	0/434	-	-	اثرات ترکیبی ثابت
0/000	5/654	0/568	0/303	0/446	-	-	اثرات ترکیبی تصادفی

برطبق جدول شماره چهار، در تمامی 14 مطالعه مورد بررسی، ارتباط میان سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی با اطمینان بسیار بالا معنادار بوده است. بزرگ ترین مقدار اندازه اثر مربوط به مطالعه ایمانی و رسولزاده اقدم (1395) و کوچک ترین مقدار اندازه اثر مربوط به مطالعه رهبرقاضی و همکاران (1395) است. هم چنین هر دو اثرات ثابت و اثرات تصادفی در سطح اطمینان 99 درصد معنی دار بودند.

ب: یافته های استنباطی

در گام نخست مطالعات مبتنی بر فراتحلیل، مهمترین پیش فرض های این روش پژوهشی یعنی همگن بودن پژوهش های صورت گرفته و بررسی خطای انتشار مورد بررسی قرار گرفت.

1- بررسی مفروضه همگنی مطالعات انجام شده

از مفروضات اصلی فراتحلیل، آزمون همگنی مطالعات است که به منظور بررسی این مفروضه آزمون Q به کار گرفته شد. نتایج حاصل از بررسی این آزمون در جدول 5، ارائه شده است.

جدول 5: نتایج حاصل از آزمون Q

I Squared	سطح معنی داری (P-Value)	درجه آزادی (Df)	مقدار آزمون Q	شاخص آماری
97/148	0/000	13	455/815	نتایج

با توجه به نتایج حاصل از آزمون شامل مقادیر P و Q با اطمینان بالا فرض صفر مبنی بر همگن بودن مطالعات انجام شده رد شده و فرض ناهمگونی میان پژوهش‌ها تأیید شد. به بیانی دیگر، معنادار بودن شاخص Q نشان‌دهنده وجود ناهمگنی در اندازه اثر پژوهش‌های اولیه است. از آنجا که این شاخص به افزایش تعداد اندازه اثر حساس است، با افزایش تعداد اندازه اثر توان این آزمون، برای رد همگنی از شاخص دیگری بدین منظور استفاده شد. ضریب مجذور I دارای مقداری از صفر تا 100 است و در واقع مقدار همگنی را به صورت درصد نشان می‌دهد. هرچه مقدار این ضریب به 100 درصد نزدیک‌تر باشد نشان‌دهنده ناهمگنی بیشتر اندازه اثر پژوهش‌های اولیه است. نتایج حاصل از ضریب مجذور I مؤید این مطلب است که حدود 97 درصد از تغییرات کل در مطالعات به ناهمگنی آنها مربوط است. بنابراین تلفیق آنها با مدل آثار ثابت موجه نیست و باید از مدل آثار تصادفی به منظور ترکیب نتایج استفاده کرد. در واقع، این آزمون به ما می‌گوید که رابطه بین سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی، به شدت به لحاظ ویژگی‌ها و مشخصات مطالعات متفاوت است و در این وضعیت باید از متغیرهای تعدیل‌گر برای مشخص کردن واریانس و محل این تفاوت‌ها استفاده شود.

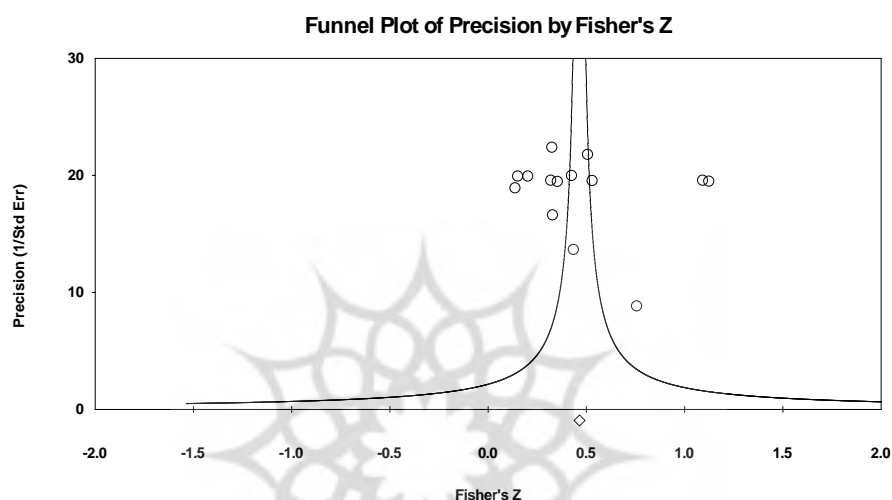
بررسی مفروضه خطای (تورش) انتشار

از دیگر مفروضات اصلی فرا تحلیل، مفروضه خطای انتشار است که ناشی از انتشار پژوهش‌های چاپ شده و عدم انتشار پژوهش‌های چاپ نشده و انواع خطاها می‌باشد. از جمله مشکلاتی که باعث مخدوش شدن اعتبار نتایج فرا تحلیل می‌شود عدم دسترسی محقق به تمام مطالعاتی است که در فاصله زمانی خاص در موضوع مورد بررسی انجام شده‌اند. به منظور بررسی این مفروضه از نمودار کیفی و روش رگرسیونی اگر، روش همبستگی رتبه‌ای بگ و مژومدار و N ایمن از

خطا استفاده شده است.

نمودار کیفی

از جمله رایج‌ترین روش‌ها به منظور بررسی خطای انتشار، نمودار کیفی است. نمودار کیفی مطالعات گردآوری شده به منظور بررسی خطای انتشار در قسمت زیر ارائه شده است.

شکل 1. نمودار کیفی پراکندگی اثرات تحقیق حول محور میانگین

نمودار کیفی وارونه تداعی‌کننده تقارن نسبی بررسی‌ها است. این نمودار پراکندگی اثرات تحقیق را حول محور میانگین نشان می‌دهد. از لحاظ تفسیری در نمودارهای کیفی شکل، مطالعاتی که خطای استاندارد پایین دارند و در بالای قیف جمع می‌شوند دارای سوگیری انتشار نیستند. اما هرچه مطالعات به سمت پایین قیف کشیده شوند، خطای استاندارد آنها بالا می‌رود و سوگیری انتشار بالا می‌رود. بنابراین با توجه به نقاط موجود در دو طرف نمودار که مرتبط با سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی است می‌توان بیان داشت که مطالعات مذکور به لحاظ میانگین سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی تا حدی از پراکندگی مناسبی برخوردار است و اندازه تأثیر آن برای نقاط نزدیک به میانگین از دقت کافی برخوردار است. با وجود آنکه نتایج حاصل از نمودار کیفی وارونه تقریباً

تداعی‌کننده تقارن نسبی مطالعات انجام شده است، اما قضاوت صریحی در این مورد نمی‌توان انجام داد.

نتایج همبستگی رتبه‌ای بگ و مزومدار

آزمون همبستگی رتبه‌ای بگ و مزومدار، همبستگی رتبه‌ای (تاو کندال) بین اندازه اثر استاندارد و واریانس این اثرات را مشخص می‌کند. تفسیر این ضریب به این صورت است که در آن مقدار صفر، دال بر نبود رابطه بین اندازه اثر و دقت است و انحراف از صفر از وجود رابطه حکایت می‌کند. اگر عدم تقارن ناشی از سوگیری انتشار باشد، انتظار این است که در ارتباط با اندازه اثر بزرگ‌تر، خطای استاندارد بیشتر مشاهده شود. نتایج حاصل از بررسی روش همبستگی بگ و مزومدار، به منظور بررسی سوگیری انتشار به شرح جدول 6، است.

جدول 6. نتایج حاصل از بررسی روش همبستگی رتبه‌ای بگ و مزومدار

شاخص آماری	مقدار ضریب کندال (tau)	Z-Value	سطح معنی داری یک دامنه (P-Value)	سطح معنی داری دو دامنه (P-Value)
نتایج	0/176	0/876	0/190	0/381

بر طبق اطلاعات جدول فوق، مقدار تاو کندال بی برابر با 0/176 شده است که با توجه به مقدار معنی داری (0/190) می‌توان اذعان داشت که اگرچه بین اندازه اثر و دقت رابطه وجود دارد، اما این رابطه معنی دار نیست و فرض صفر مبنی بر متقارن بودن نمودار کیفی و عدم سوگیری انتشار تأیید می‌شود.

نتایج روش رگرسیون خطی اگر

در نبود سوگیری انتشار، انتظار می‌رود در تحقیقات کوچک اثر استاندارد کوچک و در تحقیقات بزرگ، اثر استاندارد بزرگ مشاهده شود. این امر حالت خط رگرسیونی را ایجاد می‌کند که برشی از خط رگرسیون اصلی است. اگر برش خط رگرسیونی با سطح مورد انتظار تفاوت داشته باشد، علت آن ممکن است سوگیری انتشار باشد. نتایج حاصل از بررسی روش رگرسیون خطی اگر، به منظور بررسی سوگیری انتشار به شرح جدول 7، ارائه شده است.

جدول 7. نتایج حاصل از بررسی روش رگرسیون خطی اگر

شاخص آماری	برش (B)	خطای استاندارد (SE)	t-Value	سطح معنی - داری (P-Value)	سطح معنی - داری (P-Value)
نتایج	3/05	9/168	0/333	دو دامنه 0/745	یک دامنه 0/373

بر اساس نتایج رگرسیون خطی اگر، برش برابر با (3/05) و فاصله اطمینان 95 درصد برابر با 0/333 است. از آنجا که مقدار P یک دامنه 0/373 و دو دامنه 0/745 می باشد، بیانگر این مطلب است که فرض صفر مبنی بر متقارن بودن نمودار کیفی و عدم سوگیری انتشار تأیید می شود.

N ایمن از خطا

آزمون N ایمن از خطای روزنتال، تعداد مطالعات گمشده ای است که باید به تحلیل اضافه شوند و از لحاظ آماری یک اثر کلی غیرمعنادار را به دست داده و نتیجه را تغییر می دهد (نیازی و همکاران، 1399: 174). نتایج حاصل از این روش به شرح جدول 8، است.

جدول 8. محاسبات N ایمن از خطا

مقدار	شاخص
32/553	مقدار Z برای مطالعات مشاهده شده
0/000	مقدار P برای مطالعات مشاهده شده
0/050	آلفا
2	باقیمانده
1/959	Z برای آلفا
14	تعداد مطالعات مشاهده شده
3848	تعداد مطالعات گمشده که مقدار P را به آلفا می - رساند

آماره‌های حاصل از محاسبه ضریب N ایمن از خطا بیانگر این مطلب هستند که باید تعداد 3848 مطالعه دیگر صورت گیرد تا مقدار P دوسویه ترکیب شده از 0/050 تجاوز نکند، به این معنی که باید 3848 مطالعه دیگر انجام شود تا در نتایج نهایی محاسبات و تحلیل‌ها خطایی رخ دهد. این نتیجه حاکی از دقت و صحت بالای اطلاعات و نتایج به دست آمده از این پژوهش می‌باشد.

ضریب اندازه اثر

در این بخش از مدل اثر تصادفی به منظور ترکیب نتایج برای گزارش اندازه اثر استفاده گردیده است. در جدول 9، گزارش اندازه اثر مطالعات انجام شده در مدل تصادفی ارائه شده است.

جدول 9. اندازه اثر مطالعات رابطه بین سرمایه اجتماعی با مشارکت سیاسی

P-Value	Z-Value	حد بالا	حد پایین	اندازه اثر	تعداد مطالعات	رابطه بین سرمایه اجتماعی با مشارکت سیاسی
0/000	5/654	0/568	0/303	0/446	14	-

محاسبات آماری بیانگر این مطلب هستند که میانگین اندازه اثر سرمایه اجتماعی (اثرات ترکیبی تصادفی) بر مشارکت سیاسی در مطالعات مورد پژوهش معادل 0/446 است. از آنجا که اندازه برآورد شده در محدوده اطمینان است، بنابراین تأثیر سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی تأیید شد. برآورد نقطه‌ای به دست آمده بر مبنای معیار کوهن در جدول 10، حاکی از اثر در حد زیاد می‌باشد؛ بنابراین سرمایه اجتماعی در سطح بالایی می‌تواند بر مشارکت سیاسی مؤثر باشد.

جدول 10: مدل کوهن، نظام تفسیر اندازه اثر ناشی از فراتحلیل

D	R	اندازه اثر
0/2	0/1	کم
0/5	0/3	متوسط

زیاد	0/5	0/8
------	-----	-----

بررسی نقش تعدیل‌کنندگی متغیر دانشگاهی

با توجه به نتایج حاصل از ناهمگونی مطالعات و تصدیق مفروضات فراتحلیل، در راستای مشخص کردن این ناهمگنی از متغیر تعدیل‌گر استفاده شد تا از این طریق بتوان به تعیین واریانس بین مطالعات پرداخت. در این پژوهش متغیر دانشگاهی و غیردانشگاهی بودن جامعه آماری مورد مطالعه در پژوهش‌ها به عنوان متغیر تعدیل‌گر در نظر گرفته شده است. نتایج حاصل از بررسی متغیر دانشگاهی و غیردانشگاهی بودن جامعه آماری مورد بررسی در مقالات به عنوان متغیر تعدیل‌گر به شرح جدول 11، است.

جدول 11: نتایج اندازه‌های اثر ترکیبی مربوط به رابطه سرمایه اجتماعی با مشارکت سیاسی به تفکیک دانشگاهی و غیر دانشگاهی بودن جامعه آماری در

مطالعات

نوع	تعداد اندازه اثر	اندازه ترکیبی (ثابت)	Z- Value (ثابت)	P- Value (ثابت)	اندازه ترکیبی (تصادفی)	Z- Value (تصادفی)	P- Value (تصادفی)
دانشگاهی	3	0/351	10/592	0/000	0/351	10/592	0/000
غیر دانشگاهی	11	0/450	31/111	0/000	0/468	4/85	0/000
کل	14	0/434	32/715	0/000	0/446	5/654	0/000

نتایج مندرج در جدول شماره 11 که اندازه‌های اثر ترکیبی مدل اثرات ثابت و تصادفی مربوط به رابطه بین سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی را به تفکیک دانشگاهی و غیردانشگاهی بودن ارایه می‌دهد و حاکی از این امر است که در بین جامعه دانشگاهی اندازه اثر در مدل تصادفی 0/351 و در بین جامعه غیردانشگاهی 0/450 است که هر دو معنی‌دار است. هم‌چنین، به‌طور کلی اندازه اثر

در هر دو گروه دانشگاهی و غیردانشگاهی 0/446 است. به بیانی دیگر، سرمایه اجتماعی گروه غیردانشگاهی تأثیر بیشتری بر مشارکت سیاسی آنها به نسبت گروه دانشگاهی دارد.

نتیجه گیری

در این تحقیق رابطه سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی در جامعه ایران در سال‌های 1397-1385 بررسی شد و در بررسی‌های زیادی که در این زمینه صورت گرفته، شاهد اهمیت رابطه‌ی سرمایه اجتماعی با مشارکت سیاسی بودیم و در این راستا به علت کثرت مقالات در این زمینه، این پژوهش از روش فرا تحلیل که روش آماری برای ترکیب نتایج تحقیقات متعدد و استخراج نتایج جدید و منسجم است، استفاده کرده است و در این راستا سطح معنی‌داری ارتباط سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی محاسبه شد و با استفاده از روش‌های آماری پراکندگی سرمایه اجتماعی و میانگین اندازه اثر سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی در بین جامعه دانشگاهی و غیر دانشگاهی بررسی شد.

نتایج نشان داد که ارتباط میان سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی با اطمینان بسیار بالا معنی‌دار بوده است. بزرگ‌ترین مقدار اندازه اثر مربوط به مطالعه ایمانی و رسولزاده‌ا قدم (1395) و کوچک‌ترین مقدار اندازه اثر مربوط به مطالعه رهبرقاضی و همکاران (1395) می‌باشد. هم‌چنین هر دو اثرات ثابت و اثرات تصادفی در سطح 99 درصد معنی‌دار بود.

در مجموع، محاسبات آماری بیانگر این مطلب هستند که میانگین اندازه اثر سرمایه اجتماعی (اثرات ترکیبی تصادفی) بر مشارکت سیاسی در نمونه مورد پژوهش معادل 0/446 است. از آنجایی که اندازه برآورد شده در محدوده اطمینان است، بنابراین باید اذعان داشت که تأثیر سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی تأیید می‌شود. لازم به ذکر است برآورد نقطه‌ای به دست آمده، بر مبنای معیار کوهن، حاکی از اثر در حد زیاد است؛ بنابراین سرمایه اجتماعی در سطح بالایی می‌تواند بر مشارکت سیاسی مؤثر باشد.

در بین جامعه دانشگاهی اندازه اثر در مدل تصادفی 0/351 و در بین جامعه غیردانشگاهی 0/450 است که هر دو معنی‌دار است. هم‌چنین به‌طور کلی اندازه اثر در هر دو گروه دانشگاهی و غیردانشگاهی 0/446 است. به بیانی دیگر، سرمایه اجتماعی گروه غیردانشگاهی تأثیر بیشتری بر

مشارکت سیاسی آنها به نسبت گروه دانشگاهی دارد. در واقع می توان گفت مشارکت سیاسی گروه غیردانشگاهی بیشتر از گروه دانشگاهی متأثر از سرمایه اجتماعی آنها است، که این امر حاکی از آن است که تحقیقات صورت گرفته در نیمه‌ی دوم دهه‌ی هشتاد و نیمه‌ی اول دهه‌ی نود بیشتر مباحث حوزه سیاسی در بین اقشار غیردانشگاهی بوده است و دانشگاه‌ها صرفاً بر اصول و قواعد آموزشی و پژوهشی به دور از هرگونه مسایل سیاسی و مشارکتی به کار خود می‌پرداختند، اما در سال‌های اخیر با سخنرانی‌ها و منویات مقام معظم رهبری که دانشگاهیان باید در مناظره‌ها و مسایل سیاسی سهیم باشند چراکه سهم قابل توجهی از آحاد جامعه را دانشگاهیان به خود اختصاص داده‌اند و همچنین نظرات و مشارکت‌های سیاسی آنها می‌تواند در بهبود و روند توسعه‌ی همه‌جانبه‌ی کشور بسیار اثرگذار باشد.

با توجه به یافته‌های پژوهش در ادامه پیشنهاداتی ارائه می‌شود؛

انجام پژوهش‌های عوامل موثر بر سرمایه‌ی اجتماعی،

توجه مسوولان و سیاستگذاران به عامل سرمایه‌ی اجتماعی برای مشارکت سیاسی بیشتر آحاد مردم در آینده،

اختصاص بودجه بیشتر برای تقویت ابعاد سرمایه‌ی اجتماعی برای پایداری نظام،

توجه و حساسیت به دیگر عوامل موثر بر مشارکت سیاسی،

انتخاب و دادن مسوولیت اجتماعی، فرهنگی و سیاسی بر عهده‌ی افراد و مسوولانی که سرمایه-

ی اجتماعی بالاتری دارند،

کاهش بین سیاستگذاران، مسوولین و دیگر دست‌اندرکاران نظام با اقشار مختلف مردم در

سراسر کشور با وجود آمدن هرچه بیشتر سرمایه‌ی اجتماعی برای برقرای نظم و امنیت اجتماعی در کشور.

منابع

1. ابر کرامبی، نیکولاس؛ هیل، استفان؛ ترنر، بریانی اس (1370). **فرهنگ جامعه‌شناسی**. ترجمه حسن پویان، چاپ دوم، تهران، انتشارات چاپخش.
2. امیرمظاهری، امیرمسعود و فخاریان، منا (1395). «نقش سرمایه اجتماعی در شادی جوانان (مورد مطالعه دانشجویان دانشکده روان‌شناسی و علوم اجتماعی تهران مرکز)». **مطالعات جامعه‌شناسی**. سال نهم، شماره سی‌وسوم، صص 24-7.
3. ایمانی، محمد و رسول‌زاده‌اقدم، صمد (1395). «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با مشارکت سیاسی شهروندان 18 تا 40 سال شهر مرنده». **مجله مطالعات جامعه‌شناسی**. سال 9، شماره 33، صص 67-81.
4. امام‌جمعه‌زاده، سیدجواد؛ رهبرقاضی، محمودرضا؛ عیسی‌نژاد، امید؛ مرنده، زهره (1391). «بررسی رابطه میان سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی در بین دانشجویان دانشگاه اصفهان». **پژوهشنامه علوم سیاسی**. سال هفتم، شماره چهارم، صص 34-7.
5. باقری، معصومه؛ حسین‌زاده، علی حسین؛ شجاعی، حسن (1397). «بررسی تأثیر ابعاد سرمایه اجتماعی (اعتماد اجتماعی، احساس بی‌قدرتی، وفاق اجتماعی، پیوند اجتماعی) بر مشارکت سیاسی زنان استان خوزستان (مطالعه موردی: شهر اهواز)». **فصلنامه توسعه اجتماعی (توسعه انسانی سابق)**. دوره 12، شماره 3، صص 62-29.
6. بیات، میترا؛ خیری، حسن؛ پوریانی، محمدحسن (1399). «بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی تشکل‌های مردم‌نهاد استان مرکزی بر توسعه سیاسی». **مطالعات جامعه‌شناسی**. سال سیزدهم، شماره چهل‌ونهم، صص 154-135.
7. توسلی، غلامعباس (1384). مفهوم سرمایه در نظریات کلاسیک و جدید. **نامه علوم اجتماعی**. دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، شماره 26.
8. حبیب‌پورگتایی، کرم و موسوی‌خورشیدی، سیدحمیدرضا (1395). رابطه‌ی بین سرمایه‌ی اجتماعی و مشارکت سیاسی شهروندان قم. **فصلنامه‌ی رفاه اجتماعی**. سال شانزدهم، پاییز، شماره 62، صص 392-359.

9. خوش فر، غلامرضا؛ باقریان جلودار، مصطفی؛ میرزاخانی، شهربانو؛ جندقی میرمحله، فاطمه (1398). «بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی با مشارکت سیاسی شهروندان (مورد مطالعه: شهر گرگان)». **دوفصلنامه پژوهش های جامعه‌شناسی معاصر**. سال هشتم، شماره 14، صص 27-52.
10. خوش فر، غلامرضا (1387). تأثیر سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی. **رساله‌ی دکتری جامعه‌شناسی**، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی تهران.
11. راش، مایکل (1399). **جامعه و سیاست (مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی سیاسی)**، ترجمه‌ی منوچهر صبوری، چاپ سیزدهم، تهران، انتشارات سمت.
12. سیساتین، مارتی (1384). تمایزها و اشتراکات بوردیو و پنتاج. **همشهری**، خرداد ماه.
13. عباسی اسفنجیر، علی اصغر و اسفندیاری، مجتبی (1396). «بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی دانشجویان (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری)». **دوفصلنامه مشارکت و توسعه اجتماعی**. دوره 2، شماره 4، پاییز و زمستان، صص 47-78.
14. غفاری، غلامرضا (1380). تبیین عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر بر مشارکت اجتماعی و اقتصادی نواحی روستایی، **رساله‌ی دکتری جامعه‌شناسی**، دانشگاه تهران، ص 42.
15. غفاری، غلامرضا و نیازی محسن (1385). **جامعه‌شناسی مشارکت**. تهران، نشر نزدیک.
16. لعل علیزاده، محمد (1393). **جامعه‌شناسی سیاسی**. چاپ اول، تهران: نشر دانشگاه پیام نور.
17. مرشدی اصطهباناتی، سیدمهدی؛ سیف‌الهی، سیف‌اله؛ وثوقی، منصور (1398). «بررسی مولفه‌های سرمایه اجتماعی ساکنان شهر تهران». **مطالعات جامعه‌شناسی**. سال یازدهم، شماره چهل و دوم، صص 125-146.
18. موحد مجید، مجید (1382). «مشارکت سیاسی زنان و عوامل موثر بر آن». **مطالعات زنان**. سال اول، شماره دوم، زمستان، صص 3-28.
19. نصیری، حسام؛ کاظمی پور، شهلا؛ کفاشی، مجید (1398). «بررسی عوامل جمعیت‌شناختی مرتبط با مشارکت سیاسی شهروندان شهر مهاباد». **مطالعات جامعه‌شناسی**. سال 11، شماره چهل و سوم، صص 45-69.

20. نیازی، محسن؛ بهروزیان، بهروز؛ سخایی، ایوب؛ حسینی‌زاده آرنانی، سید سعید (1396). «فرا تحلیل مطالعات رابطه بین ادراک عدالت سازمانی و فرهنگ کار». **فصلنامه مدیریت سازمان‌های دولتی**. دوره 5، شماره 2، صص 43-60.
21. نیازی، محسن؛ نوری، زهرا؛ حسین‌زاده، سعید؛ سخایی، ایوب (1399). «فرا تحلیل پژوهش‌های رابطه‌ی سبک زندگی و هویت اجتماعی در ایران در دهه‌ی (1388-1398)»، **دوفصلنامه پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر**. سال نهم، شماره 16، صص 161-182.
22. هاشم‌زهی، نوروز و اصغری، انسیه (1398). «جهانی‌شدن و سرمایه اجتماعی (جامعه مورد مطالعه: شهروندان تهرانی بالای 20 سال)». **مطالعات جامعه‌شناسی**. سال یازدهم، شماره چهل-وسوم، تابستان، صص 129-145.
23. Bourdieu, P, **The Forms of Capital**, edited by John G Richardson, (New York: Greenwood Press, 1986), p.243.
24. Bourdieu, Op.Cit., 1986, p.243.
25. Burkely, S. "**people first: A Guide to self-Reliant participatory Rural Development**" London, zedbook, 1996, p. 65.
26. Coleman, J. S., **Foundations of social theory**, (Cambridge: Harvard University Press, 1990), p.302.
27. Conroy-Krutz, J., Media exposure and political participation in a transitional African context, **World development**, 2018, 110, 224-242.
28. Fukuyama, F., **Trust: the social virtues and the creation of prosperity**, (London: Hamish Hamilton, 1995), p.10.
29. Grzegorzcyk, M., (2019), The role of culture-moderated social capital in technology transfer – insights from Asia and America, **Technological Forecasting and Social Change**, Vol 143, 132-141.
30. Levine: j. (2005): **chooing? the social network basis of modern political choice**. pp:132-151 in the social logic of politics: personal networks as contexts for political behavior>edited by a A.S. Zuckerman. Philadelplia: temple university press.
31. Lin, Nan (2001) **Social Capital: Theory of Social Capital and**

- action**, Cambridge: Cambridge University Press.
32. Loury, G., "The economics of discrimination: Getting to the core of the problem", **Harvard Journal for African American Public Policy**, 1992, Vol.1, pp.91-110.
33. Lowndes V., (2004) «Getting On or Getting by Women, **Social Capital and Political Participation**, BJPIR, Vol 6, 45-64.
34. McClosky, Herbert, "political participation", David L. Sills (ED). **international Encyclopedia of the social sciences**. vol 12-13, 1968, p. 252-265, New York: McMillan company and free press.
35. Portes, A., "Social capital: its origins and applications in modern sociology", **Annual Review of Sociology**, 1998, Vol.24: pp.1-25.
36. Putnam, R. D., "Bowling alone: America's declining social capital", **Journal of Democracy**, 1995, Vol.6, pp.65-78.
37. Putnam, R. D (2000) **Bowling alone: The collapse and revival of American community**. New York: Simon and Schuster.
38. Putnam, R.D (1993) **Making Democracy Work: Civic traditions in modern Italy**. Princeton: Princeton University Press.
39. Bae, S.M., (2020), The relationship between social capital, acculturative stress and depressive symptoms in multicultural adolescents: Verification using multivariate latent growth modeling, **International Journal of Intercultural Relations**, Vol 74, pp. 127-135
40. Teorell, J., "Linking Social Capital to Political Participation: Voluntary Associations and Networks of Recruitment in Sweden", **Scandinavian Political Studies**, 2003, Vol. 26, pp.49-66.
41. Tsai, W., "Social capital, strategic relatedness and the formation of intra organizational linkages strategic", **Management Journal**, 2002, Vol 21, pp 925-939.
42. Turner, Jonathan H. (2003) **The Structure of Sociological Theory** (7th Ed.), University of California, Riverside, USA: Wadsworth, a division of Thompson Learning Inc.

43. Verba, S. Scholozman, K. L. Brady, H., Nie, N.H. (1993), "Race, Ethnicity, and Political resources: Participation in the United States," **British Journal of Political Science**, vol (23), pp: 453-497.
44. Woolcock, M., "Social capital and economic development: Towards a theoretical synthesis and policy framework", **Theory and Society**, 1998, Vol.27, p.153.
45. Zehu, Y., "Measuring the social capital of laid-off Chinese workers", **Current Sociology**, 2002, Vol.50. pp.555-571.

